

РАДЯНСЬКИЙ ФЕНОМЕН ДОПОМОГИ ЗА ДЕРЖАВНИМ СОЦІАЛЬНИМ СТРАХУВАННЯМ І ПРОФСПІЛК (середина 50-х – середина 60-х рр.)

У статті досліджується роль професійних спілок у виплаті соціальної допомоги за тимчасовою непрацездатністю, на допологову та післяпологову відпустки. Аналіз правової бази засвідчив, що розширення державою цих компетенцій у період «відлиги» був зумовлений загостренням політичної боротьби між її прихильниками та ортодоксальними сталіністами. Доводиться, що в порівнянні з періодом сталінщини діяльність профспілок набула більш гуманістичних рис, хоча їм так і не вдалося позбутися своєї тоталітарної суті. Зроблено висновок про те, що розмір соціальної допомоги був поставлений владою в залежність від політичної відданості громадян. Безпосередня участь професійних спілок у цьому процесі свідчить про безперервність процесу їхнього одержавлення.

Ключові слова: «відлига»; професійні спілки; одержавлення; тоталітарна держава; соціальна допомога; політична боротьба.

В статье исследуется роль профессиональных союзов в организации выплаты социальной помощи по временной нетрудоспособности, а также по пренатальному и послеродовому отпускам. Анализ правовой базы засвидетельствовал, что продление государством столь важных полномочий было продиктовано обострением политической борьбы между сторонниками «оттепели» и ортодоксальными сталинистами. Доказывается, что по сравнению с периодом сталинщины, деятельность профсоюзов в этот период приобрела более гуманистические черты, хотя полностью избавиться от тоталитарной сущности им не удалось. Сделан вывод о том, что размер социальной помощи был поставлен властью в зависимость от политической преданности граждан. Непосредственное участие профсоюзов в этом процессе свидетельствует о непрекращающемся процессе их огосударствления.

Ключевые слова: «оттепель»; профсоюзы; огосударствление; тоталитарное государство; социальная помощь; политическая борьба.

The article presents a research of the trade unions' role in organization of payments of social benefits on temporary disability as well as on prenatal and postnatal leaves. The analysis of legal base testifies that state's prolongation of such important powers was dictated by political aggravation between the supporters of «the Thaw» and orthodox Stalinists. A proof is given that in comparison to the Stalin period the activity of trade unions during that period took on humanistic patterns, though they were not able to dispose of their totalitarian essence. A conclusion that the amount of social benefits was defined by the authorities according to the political devotion of the citizens is made. Immediate participation of trade unions in this process gives testifies to an unending process of their government ownership.

Key words: «thaw»; trade unions; government ownership; totalitarian state; social assistance; political struggle.

Запропоноване дослідження є другим, що входить до підготовленого нами циклу наукових доробок, об'єднаних рубрикою «Профспілки і соціальне страхування». Анонсуючи його підготовку, автор поставив за мету виокремлення політичних чинників виплат на допомогу, здійснюваних у межах повноважень державного соціального страхування, з'ясування

латентності їхнього призначення та визначення політичної ролі профспілок у цьому процесі. Актуальність теми, на нашу думку, не потребує особливої аргументації. Досить лише поглянути на реалії сьогодення в Україні, більша частина населення якої перебуває за межею бідності і, відповідно, потребує дієвої допомоги з боку держави при практично повній безпорадно-

ті профспілок. Сподіваємося, що розкриття механізму соціального захисту населення на одній з попередніх стадій її історичного розвитку, принаймні, не буде зайвим.

Наявність у меті дослідження суттєвої політичної складової, а також політичного суб'єкта, в ролі якого виступали профспілки, наперед обумовили й напрямки наукового пошуку, який органічно вписується в підходи та методи, характерні для політичної історії. Тому предметом нашого дослідження є політична складова названого вище процесу, диференційованого в площині державного соціального страхування та діяльності найчисельнішої громадської організації. Хронологічні межі дослідження охоплюють період «відлиги», за якої чи не з усієї радянської історії виявилась найбільша ефективність модернізації профспілок, у тому числі і в ракурсі соціального страхування. Враховуючи характер постановки проблеми, а також беззаперечний факт відсутності новітніх історичних досліджень з цього питання, автор свідомо опускає аналіз історіографії питання.

З юридичної точки зору питання виплат соціальної допомоги ґрунтувалися на Конституції СРСР (1936 р.) та Конституції Української РСР, прийнятої в 1937 р. Зокрема, у ст. 119 останньої зазначалося, що громадяни України мають право на матеріальне забезпечення по старості, а також у випадку хвороби і втрати працездатності. Це право «забезпечується широким розвитком соціального страхування робітників і службовців за рахунок держави», – зазначалося в ній далі [1]. Розділ XVII Кодексу законів про працю Української РСР, що діяв на час «відлиги», визначав основні аспекти соціального страхування. Так, ст. 176 суворо регламентувала його структуру, що має безпосереднє відношення до теми нашого дослідження. До неї входило надання лікарської допомоги; видача допомоги у разі тимчасової непрацездатності, народження дитини або смерті; видача грошової пенсії у випадку сталої непрацездатності (інвалідність); видача грошових пенсій по старості [2, с. 56]. Фінансування названих видів допомоги здійснювалося на солідарній основі й складалося зі страхових внесків підприємств і установ та відрахувань з державного бюджету. До того ж, несплата внесків підприємством не позбавляла трудивників зазначених виплат (ст. 191 названого Кодексу).

У січні 1955 р. Рада Міністрів СРСР затвердила Положення «Про порядок призначення і виплати допомоги за державним соціальним страхуванням». У лютому цього ж року Президія ВЦРПС затвердила однойменну Постанову з формулюванням: «у відповідності з Постановою Ради Міністрів СРСР від 22 січня 1955 р. № 113». У ній детально були прописані основні випадки надання допомоги, а саме: при втраті тимчасової працездатності, відпустки по вагітності та при санаторно-курортному лікуванні. Однак, прийнята в 1955 р., коли політичне протистояння між прихильниками «відлиги» та її противниками ще не досягло свого апогею, вона не несла надзвичайно рішучих змін. Ситуація змінилася після XX з'їзду КПРС, коли в його резолюції по шостому п'ятирічному плану було сформовано масштабний блок соціальних завдань. Першим у його досить дов-

гому списку стояло завдання: «Збільшити державні витрати на допомогу і виплати з соціального страхування робітникам і службовцям...» [3, с. 475]. Зрозуміло, що навіть це, здавалося б позбавлене щонайменшого політичного змісту постановочне завдання, якщо розглядати його в площині боротьби прибічників «відлиги» з відвертими сталіністами, враз набирало політичної ваги. Тому не дивно, що політична складова цього завдання за період з 1956 р. і по 1962 р. посилювалася 15 разів. Саме стільки разів Президія ВЦРПС вносила зміни до чинної постанови. Звернімося до деяких із цих змін.

Менше як через рік Рада Міністрів СРСР прийме нову Постанову, якою будуть внесені серйозні зміни до чинного документа. В ній вже не просто відчуватиметься загострення політичного протистояння, а й по суті, через лібералізацію виплати соціальної допомоги, звучатиме апеляція нової влади до широких верств населення. Уряд СРСР довів розмір допомоги з тимчасової непрацездатності внаслідок каліцтва чи професійного захворювання до 100 % розміру заробітної плати. Причому, стаж роботи і профспілкове членство постраждалого, на перший погляд, ніякого значення не мали. В разі перебування трудивників в лікарні на стаціонарному лікуванні з допомоги вже не вираховувалось 20 % її розміру, як це було раніше. Без зменшення на 25 % тепер надавалася також допомога за побутовими травмами [4]. Слід визнати, що не всі ці зміни були настільки рішучими, хоча, в основному, закладена тенденція й зберігалася. Так, Постановою Ради Міністрів СРСР від 3 грудня 1961 р. була скасована повна оплата на допомогу у випадку отримання побутових травм. Вони знову почали оплачуватися лише з 6-го дня непрацездатності. Але в той же час було скасовано плату за операцію у зв'язку зі штучним перериванням вагітності. Жінкам, у яких заробітна плата не перевищувала встановленого Законом мінімуму, лікарняні листки видавалися на весь період хвороби. В той час як всім іншим – лише на 3 доби [5].

Однак, найбільш рішучим і водночас вкрай необхідним кроком, враховуючи технічний стан радянського виробництва, було затвердження ВЦРПС і Державним комітетом праці та заробітної плати у грудні 1961 р. правил відшкодування робітникам і службовцям шкоди, спричиненої каліцтвом або іншим пошкодженням здоров'я на виробництві. Необхідність їх прийняття була продиктована значною кількістю конфліктних ситуацій, що виникали між постраждалими та адміністрацією виробництв. Не виключено, що саме цим було обумовлено й прийняття у жовтні 1961 р. Указу Президії Верховної Ради СРСР, яким регулювалися подібні суперечки. Згідно з цим документом профспілковим комітетам підприємств і установ відводилася провідна роль. Якщо зацікавлена особа з рішенням адміністрації не погоджувалася, а це скоріше було правилом, аніж винятком, то скарга розглядалася на засіданні профспілкового комітету і лише потім у суді [6]. Враховуючи ступінь одержавлення радянських профспілок, панівну державну форму власності, а також рівень сьогодинського розуміння ситуації – сумнівне рішення. Однак, з формаль-

ної точки зору воно сприяло зростанню їхньої ваги в трудових колективах. І Указ Президії, і Постанова вводилися в дію з 1 січня 1962 р. Остання була детально опрацьована розробниками й повинна була запобігти виникненню конфліктів. Вона передбачала виплату потерпілим грошової суми в розмірі заробітку, який потерпілий втратив унаслідок того, що позбувся працездатності [7]. Величина її втрати відповідно до «Вказівок», розроблених Міністерством охорони здоров'я СРСР і ВЦРПС, затверджених буквально за декілька днів до набуття чинності згадуваних вище Указу та Положення, вимірювалася у відсотках, які визначала спеціальна експертиза та лікарсько-трудова комісія (ЛТЕК) [8].

Паралельно з напрацюванням документів, що збільшували пільги з соціальної допомоги, Рада Міністрів СРСР та ВЦРПС разом з аналогічними органами союзних республік, удосконалювали механізм їхньої реалізації, передусім, у бік посилення контролю за тяжкістю захворювання. Йдеться про розробку положень про лікарсько-трудої експертні комісії (ЛТЕК) та про довірених лікарів профспілок. До компетенції ЛТЕКів входило визначення тривалості непрацездатності, встановлення груп інвалідності та з'ясування її причин. Крім кваліфікації захворювання чи каліцтва на них покладался також обов'язок визначення часу початку інвалідності. Визначення заходів, що сприяли відновленню працездатності, вивчення умов праці інвалідів, що працюють, теж перебувало в їхній сфері діяльності.

І хоч здавалося б, що професійні спілки безпосередньо не стосувалися цих організацій, вони все ж таки отримали право контролю за функціонуванням експертних комісій, який здійснювали довірени лікарі рад профспілок і центральних комітетів профспілок, що було рівнозначним контролю державних органів. З метою перевірки експертизи працездатності вони мали право огляду осіб, що знаходилися у відпустках за лікарняними листками або тих, хто перебував на інвалідності. Тому, для розширення прав профспілок

у цій частині соцстраху велике значення мало прийняття у грудні 1957 р. нового Положення про довірених лікарів рад та ЦК профспілок. Робота лікарів організувалася за територіальним принципом. До їхніх значно розширених обов'язків тепер також входила організація контролю за роботою органів охорони здоров'я, вивчення причин захворюваності на підприємствах, розробка разом з господарськими органами та органами охорони здоров'я оздоровчих заходів, перевірка роботи курортів, санаторіїв та будинків відпочинку. Вони мали право безперешкодного відвідування підприємств, будов та установ. У випадку виявлення порушень чинних положень з охорони здоров'я довірени лікарі мали право вимагати від їхніх керівників невідкладних заходів. У найбільш кричущих випадках вони могли інформувати про порушення не лише раду чи ЦК профспілок, від імені яких вони діяли, а й ради народного господарства та відповідне міністерство [9].

Отже, за допомогою довірених лікарів професійні спілки отримували можливість контролювати ступінь тяжкості захворюваності та тривалість перебування хворих на лікарняному листку чи на відповідній групі інвалідності. Отже, держава передала спілкам справу соціального страхування, а ті, не маючи прямої можливості контролю за цією його частиною, передоручили її довіреним лікарям. У такий багатоступінчастий спосіб держава отримала контроль за найбільш тонкою та делікатною частиною соціального страхування, прямо пов'язаною зі станом здоров'я практично кожного трудівника. Необхідність такого контролю, з точки зору інтересів держави як власника засобів виробництва, зрозуміла, адже саме з її бюджету, а також з доходів її підприємств кошти спрямовувались на допомогу за втратою непрацездатності та породіллям на допологову та післяпологову відпустки. Не маючи статистичних даних цих витрат в Українській РСР за весь досліджуваний період, наведемо дані в масштабі Союзу РСР [10].

Таблиця 1

**Витрати на допомогу за рахунок бюджету соціального страхування СРСР
(млрд рублів)**

Характер витрат	Виплати за роками (у знаменнику в % до всіх виплат)					
	1955	1957	1959	1961	1964	1965
на допомогу всього	25,3	51,2	65,7	79,7	95,9	105,4
з них:						
- з тимчасової непрацездатності	8,9/35,1	14,2/27,7	14,8/25,2	21,4/26,8	21,9/22,8	25,8/24,4
- по вагітності і пологам	2,4/9,4	4,0/7,8	4,6/7,0	5,0/6,2	5,8/6,0	6,1/5,7

Аналізуючи дані таблиці, не можна не відзначити того, що форсування виплат за названими статтями розходів відбулося в 1957 р., коли вони збільшилися в порівнянні з 1955 р. на 37,3 %. Останнє, на нашу думку, пояснюється прийняттям ХХ з'їздом КПРС масштабної соціальної програми, продиктованої політич-

ним протистоянням нової влади з прихильниками ортодоксального сталінізму та її намаганням знайти підтримку у широких верств населення. Думається, що політичні мотиви зростання темпів превалювали і в 1961 р., коли було прийнято Нову програму КПРС, з перспективою розбудови комунізму. З 1959 р. по 1961

р. темпи витрат на допомогу знову перевищили тридцятивідсотковий бар'єр (30,8%). Однак настільки рішуче «наближення» до комунізму вже невдовзі знову змінилося спадом темпів виплат на допомогу. З 1961 р. по 1964 р. вони зросли всього на 2,2%.

Простеження політичної складової у витратах на допомогу породіллям є справою складнішою, хоча її наявність у нас теж сумнівів не викликає. Відсоток цих виплат стосовно загальних витрат із бюджету соцстраху знизився з 7,8% у 1957 р. до 6% в 1964 р., що, очевидно, пояснюється загальним зниженням народжуваності. Дійсно, якщо в 1958 р. у країні народилося 5 млн 240 тис. малюків, то в 1964 р. – 4 млн 157 тис. [11, с. 43], що на 1 млн 87 тис. менше. Разом із тим, було збільшено загальну суму виплат породіллям, що пояснюється знову ж таки не збільшенням народжуваності, а поверненням 16-ти тижневої допологової та післяпологової відпусток (112 днів), скасованої Постановою Раднаркому СРСР, ЦК ВКП(б) і ВЦРПС 28 грудня 1938 р. Звичайно, в 112 оплачуваних днів декретної відпустки замість 63-х сталінських, з яких лише 28 днів були післяпологовими, політичні мотиви теж, безперечно, присутні. Тим більше, якщо розглядати їх разом із рішенням влади про право породіль на безоплатну відпустку строком до 3-х місяців, яке вони отримали теж в 1956 р. Крім того, в 1964 р. право на допомогу породіллям отримали колгоспниці, чим, власне, було завершено процес охоплення допомогою з вагітності та пологів усіх категорій радянського жіноцтва.

Визначаючи політичні аспекти допомоги з вагітності та пологів, варто також зупинитись на аналізі деяких заполітизованих компонентів Положення, затвердженого ВЦРПС 5 лютого 1955 р. зі змінами, внесеними в наступні роки. Передусім зазначимо, що в ньому неправомірно ставився в залежність розмір допомоги з вагітності від профспілкового членства. Так, у пункті 71 зазначалося, що жінки, які на час відпустки не перебували у профспілці, могли розраховувати лише на 2/3 її розміру. З нашої точки зору, це абсолютно політично заангажований пункт Постанови. По-перше, профспілки були частиною політичної системи і знаходилася під керівництвом КПРС, що вже само автوماتично політизувало зазначені виплати. По-друге, ця громадська організація не була партійною, а об'єднувала робітників і службовців на добровільних началах. Принаймні, так стверджувалося в різних редакціях їхніх статутів [12, с. 4]. Якщо це так, то тоді на якій підставі ВЦРПС, скасувала згадуваною Постановою проголошений з'їздом принцип добровільності, ставлячи в залежність виплату соціальної допомоги від профспілкового членства.

Водночас слід наголосити на наявності в названому документі ряду дискримінаційних аспектів, які теж опосередковано підводять нас до думки про присутність політичних мотивів виплати допологової відпустки. Зокрема, пунктом 70 Постанови з буквеним індексом «д» право отримання допомоги у повному розмірі надавалося «жінкам-новаторам або передовикам виробництва за наявності загального стажу не менше одного року». Всім іншим допомога сплачувалася від 3/4 до 2/3 від її повної суми. Якщо виходити з

того, що постаті новаторів та передовиків виробництва є фігурами політичними, бо саме через них партія і влада намагалася реалізувати свої політичні накреслення в суспільстві, то пріоритетна виплата соціальної допомоги цій категорії осіб є явно політично упередженим кроком.

Допомога у зв'язку з народженням дитини, порядок виплати якої міститься в четвертому розділі Постанови теж ґрунтується на аналогічних підходах. Зокрема, індекси «а» і «б» пункту 78 фактично заперечують це твердження. Індекс «а», зокрема, вимагає від подавців заяви на допомогу виконання норм виробітку упродовж двох місяців до подачі заяви на допомогу. Ще в гіршому стані опинилися гірничі майстри, начальники та механіки очисних і підготовчих дільниць та їх помічники. Вони могли розраховувати на допомогу лише за умови, якщо за два місяці до звернення дільниці і лави, що ними обслуговувалися, виконували встановлений виробничий план. Це доповнення до Постанови було внесено ВЦРПС 22 лютого 1957 р.

Коротко простежимо події, що передували цьому рішення. В 1956 р., як відомо, склалася критична ситуація у вугільній промисловості СРСР і особливо в Українській РСР. У зв'язку з цим у травні 1956 р. відбувся Пленум ЦК Компартії України. Першим питанням на ньому розглядали «Про хід виконання Директив ХХ з'їзду КПРС про розвиток вугільної промисловості в Українській РСР» [12], що, однак, ситуацію принципово не змінило. Тому у жовтні того ж року Рада Міністрів СРСР разом з ЦК КПРС приймають постанову «Про невідкладні заходи з розвитку вугільної промисловості України». Буквально через декілька місяців ВЦРПС і внесла зміни до згадуваної Постанови. Якщо означений документ, прийнятий навіть в тандемі з Радою Міністрів, визнати політичним, у чому автор цих рядків ні на йоту не сумнівається, то зміни, внесені ВЦРПС під її впливом за індексом «а» і «б», теж несуть на собі політичне навантаження.

З огляду на політизований характер документів, що регламентували виплату соціальної допомоги, достатньо логічним виглядає простеження різнорівневих повноважень профспілкових структур з їхньої реалізації. Оскільки рівень ВЦРПС нами вже розглядався в ході аналізу прийнятих нею документів, а про права республіканських і галузевих органів цієї масової організації нам вже доводилося писати [14], зупинимось на діяльності фабрично-заводських та місцевих комітетів (ФЗМК), на які покладалось завдання «здійснювати державне соціальне страхування». Крім того, в разі встановлення фактів каліцтва чи професійного захворювання з вини адміністрації підприємств, ФЗМК мав внести Постанову про відшкодування в безспірному порядку до бюджету державного соціального страхування коштів на виплату допомоги з тимчасової непрацездатності [15, с. 17].

Уся низова робота цієї профспілкової структури тривалий час здійснювалася через ради з соціального страхування, при яких створювались постійно діючі групи. Їхня кількість залежала від чисельності застрахованих осіб. На крупних підприємства це були групи

з пенсійних питань, по боротьбі із захворюваністю та травматизмом, з обслуговування дітей, з фінансових питань, з контролю за діяльністю лікувальних закладів, з надання товариської допомоги вдома тощо. З 1962 р. ради соціального страхування були трансформовані у комісії з соціального страхування. Призначення допомоги з тимчасової непрацездатності покладалося на цехові комісії з соціального страхування, хоча до цього часу такої суворой регламентації з цього питання не існувало. Як правило, заводські комісії займалися призначенням допомоги при нещасних випадках і побутових травмах.

Відзначаючи позитивний характер змін у новому Положенні, не можемо не згадати про надання особам, які перебували на лікарняному листку, так званої товариської допомоги вдома. За новим Положенням ця, з дозволу сказати «товариська допомога», надавалась також і під час перебування хворих на стаціонарному лікуванні. Тому виглядає далеко не випадковим чисельність страхових активістів. На середину досліджуваного нами періоду в УРСР вона налічувала 219 тисяч страхових делегатів та 67 тисяч членів комісії соціального страхування [16]. Звичайно, ці недолугі з точки зору здорового глузду «повноваження» комісій з соцстраху хрущовської доби не можуть зрівнятися зі сталінськими «перлами». В аналогічному

Положенні, в редакції від 22 серпня 1938 р., згадувана допомога взагалі називалася «товариським контролем», який проводився вдома з метою «надання допомоги хворому та його сім'ї, перевірки встановленого лікарського режиму, виявлення симулянтів тощо» [17, с. 69].

Аналіз змін, який відбувся в діяльності наймасовішої організації працівників у сфері соціального страхування, дозволяє зробити ряд принципових висновків. По-перше, за час «відлиги», у порівнянні зі сталінським періодом, правова база діяльності масової громадської організації у названій царині стала значно ліберальнішою. Збільшилася кількість осіб, що отримували допомогу. Відчутно зросла й сума виплат. По-друге, не можна не помітити посилення ваги політичної складової зазначеного процесу, що ми відносимо на рахунок загострення політичного протистояння між прибічниками нової влади та прихильниками ортодоксального сталінізму. По-третє, діяльність профспілок у сфері соціального страхування засвідчує, що їх внутрішня перебудова в період «відлиги» носила косметичний характер. Зміни не торкалися основоположних засад функціонування масової організації, а тому вони продовжували виконувати функцію «привідного» пасу між партією та трудящими, хоча й у дещо модифікованій та осучасненій формі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1937 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : static.rada.gov.ua.
2. Кодекс законів про працю Української РСР із змінами на 15 червня 1965 р. та з додатками систематизованих матеріалів. – К. : Вид-во політ. літ-ри УРСР, 1966. – 438 с.
3. Директивы XX съезда КПСС по шестому пятилетнему плану развития народного хозяйства СССР на 1956–1960 годы. Постановление съезда // XX съезд Коммунистической партии Советского Союза. 14–25 февраля 1956 года. Стенографический отчет. – Т. 2. – М. : Госполитиздат, 1956. – С. 472–497.
4. Об улучшении обеспечения рабочих и служащих пособиями по государственному социальному страхованию. Постановление Совета Министров СССР от 28 января 1957 г. № 79 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ussrdoc/ussrdoc_communizm/ussr_ussr_5170.htm.
5. Об упорядочении выплаты пособий по временной нетрудоспособности и выдачи больничных листов. Постановление Совета Министров СССР от 3 декабря 1961 г. № 1065 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ussrdoc/ussrdoc_communizm/ussr_ussr_5170.htm.
6. О порядке рассмотрения споров о возмещении предприятиями, учреждениями, организациями ущерба, причиненного рабочим и служащим увечьем либо иным повреждением здоровья, связанным с их работой. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 2 октября 1961 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ussrdoc/ussrdoc_communizm/ussr_ussr_5727.htm.
7. Правила возмещения предприятиями, учреждениями, организациями ущерба, причиненного рабочим служащим увечьем либо иным повреждением здоровья, связанным с их работой. Приложение к Постановлению Государственного комитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы и Президиума Всесоюзного Центрального Совета Профессиональных Союзов от 22 декабря 1961 г. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ussrdoc/ussrdoc_communizm/ussr_ussr_5760.htm.
8. Указания о порядке установления врачебно-трудовыми комиссиями (ВТЭК) степени стойкости утраты трудоспособности рабочими и служащими, получившими увечьем либо иное повреждение здоровья, связанное с их работой (В соответствии с Постановлением Совета Министров СССР от 9 октября 1961 г. № 911). Утверждено Министерством здравоохранения СССР 28 декабря 1961 года, Постановлением Секретариата ВЦСПС от 28 декабря 1961 года, протокол № 33, п. 85 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ussrdoc/ussrdoc_communizm/ussr_ussr_5764.htm.
9. Положение о доверенных врачах советов профсоюзов и центральных комитетов профсоюзов. Утверждено постановлением Президиума ВЦСПС от 3 декабря 1957 года, протокол № 23, п. 4 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ussrdoc/ussrdoc_communizm/ussr_ussr_5248.htm.
10. Таблицю складено на основі даних: Расходы по государственному социальному страхованию // Народное хозяйство СССР в 1958 году. Статистический ежегодник. – М. : Госстатиздат, 1959. – С. 906; Народное хозяйство СССР в 1959 году. Статистический ежегодник. – М. : Госстатиздат, 1960. – С. 806; Народное хозяйство СССР в 1960 году. Статистический ежегодник. – М. : Госстатиздат, 1961. – С. 848; Народное хозяйство СССР в 1961 году. Статистический ежегодник. – М. : Госстатиздат, 1962. – С. 765; Народное хозяйство СССР в 1965 году. Статистический ежегодник. – М. : Госстатиздат, 1966. – С. 786.

11. Число родившихся // Народное хозяйство СССР в 1965 году. Статистический ежегодник. – М. : Госстатиздат, 1966. – С. 786.
12. Статут професійних спілок СРСР, затверджений XII з'їздом профспілок СРСР 27 березня 1959 року. – К. : Держполітвидав України, 1959. – 47 с.
13. О ходе выполнения директив XX съезда КПСС о развитии угольной промышленности в Украинской ССР. Постановление Пленума ЦК Компартии Украины 22–25 мая 1956 г. // Коммунистическая партия Украины в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. Том второй. 1941–1976 / Редакторы Н. В. Светюха, С. К. Харченко. – К. : Политиздат Украины, 1977. – С. 606–615.
14. Докашенко В. М. Метаморфози організаційної будови радянських профспілок (середина 50-х – середина 60-х рр.) / В. М. Докашенко // Грані історії. Випуск 6 : зб. наук. праць. – Горлівка : вид-во ГПМ, 2013. – С. 47–57.
15. Положение о правах фабричного, заводского, местного комитета профессионального союза. Утверждено Указом Президиума Верховного Совета СССР от 15 июля 1958 г. // Сборник постановлений, приказов и инструкций по финансово-хозяйственным вопросам. – М. : Госфиниздат, 1958. – № 6. – С. 16–18.
16. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, Ф. 2605, оп. 8, спр. 3041, арк. 19–20.
17. Положение о советах социального страхования. С изменениями, внесенными Постановлением Президиумом ВЦСПС от 22 августа 1938 г. // Справочник по вопросам труда и социального страхования. / Сост. М. Фурман, В. Данилевич. – М. : 1939. – С. 68–82.

Рецензенти:

Котляр Ю. В., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)

Багмет М. О., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)

© Докашенко В. М., 2016

Дата надходження статті до редколегії 17.10.2016